

REFLECTIONS ON THE CULTURAL RIGHTS UNDER THE EUROPEAN UNION CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS

Alina Gentimir, Assist. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The article examines, in a comparative perspective, the improvements of the regulation of cultural rights supplied through their inclusion in the Charter of fundamental rights. The plurisemantic character of the concepts related to cultural rights, such as "cultural identity" or "cultural heritage" and their connections requires compulsory conceptual explanations. For a better understanding of the amendments of the Charter are useful to be mentioned other normative European and international sources. Nevertheless, just the common legal bases for different types of rights – generally, cultural rights being specified together with social and economic rights – and the "cultural dimension" of other rights impose a clear determination of the sphere of cultural rights – freedom of arts and sciences, right to education, freedom of expression and information, cultural, religious and linguistic diversity – and an explication of the principle of interdependence of the rights. The presentation of the principles which outline the content of the cultural rights emphasizes that the Charter text was drafted in accordance with the current evolution of society, national legislations and case law of European Court of Human Rights – standard court in the field of human rights. Finally, an analysis of the most frequent violations of cultural rights, in function of their titular or context, contributes to find proper mechanisms for a better guarantee of respect of cultural rights.

Keywords: cultural rights, cultural identity, cultural heritage, Charter of fundamental rights

Introducere

Globalizarea este o temă aflată în centrul dezbaterilor contemporane, indispensabilă dezvoltării durabile a patrimoniului comun al umanității. Unicitatea și pluralitatea identităților și expresiilor culturale ale popoarelor care formează umanitatea sunt consolidate de schimburile și interacțiunile dintre culturi.

În contextul în care cultura reprezintă o manifestare a diversității dintre statele care compun comunitatea internațională, dar și un element al diversității din cadrul statelor, se creează de către dreptul internațional și regional premisele perfecte pentru instituirea și perfecționarea unui nucleu de valori culturale precum democrația, drepturile omului, statul de drept și libertățile economice, necesare unei integrări supranationale [1]. Dintre aceste valori, drepturile omului se evidențiază ca veritabile garanții ale diversității culturale, cu atât mai mult cu cât, o parte integrantă a acestora – drepturile culturale – constituie mediul favorabil pentru manifestarea plină a diversității culturale.

Delimitări conceptuale

În vederea unei corecte înțelegeri și eficiente aplicări a principiilor arondate drepturilor culturale se impune realizarea unei clarificări a principalelor concepte care constituie variabilele componente ale acestora: „cultură”, „identitate culturală”, „patrimoniul cultural”, „patrimoniul cultural intangibil”, „diversitate culturală”.

Esența drepturilor culturale este termenul de „cultură”. Din fericire, definiții ale acestui concept sunt specificate expres în două documente internaționale, reducându-se astfel controversile. Astfel, Preambulul *Declarației Universale a UNESCO privind diversitatea culturală* enunță ideea potrivit căreia cultura este „un set de aspecte distinctive de natură

materială, spirituală, intelectuală și emoțională ce caracterizează o societate sau un anumit grup social, și că aceasta cuprinde, în plus față de artă și literatură, stiluri de viață, modalități de a trăi împreună, sistemele de valori, tradiții și convingeri”.

Dificultatea definirii conceptului de „identitate culturală” poate fi explicată prin subiectivismul care caracterizează acest concept. Identitatea culturală, în dimensiunea sa individuală de identitate umană, este un aspect al demnității umane. Identitatea culturală, în dimensiunea sa colectivă, poate contribui la constituirea unui grup și, prin urmare, să fie un factor care dă naștere dreptului la auto-determinare [2].

Potrivit *Convenției-cadru privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate* – articolul 2 – „patrimoniul cultural este un grup de resurse moștenite din trecut, pe care oamenii le identifică, fără a le deține în proprietate, ca o reflectare și expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor ce evoluează în mod constant. Acesta include toate aspectele legate de mediu care rezultă din interacțiunea dintre oameni și locuri de-a lungul timpului”.

Articolul 1 al *Convenției de la Haga definește patrimoniul cultural* stabilind limitativ conținutul său : „(a) bunurile, mobile sau imobile, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor, cum sunt monumentele de arhitectură, de artă, istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții, care, în ansamblu, prezintă un interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, arhive sau de reproduceri ale bunurilor definite mai sus; (b) edificiile a căror destinație principală și efectivă este de a conserva sau de a expune bunurile culturale mobile definite la alineatul (1), cum sunt muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și adăposturile destinate să protejeze, în caz de conflict armat, bunurile culturale mobile definite la alineatul (a); (c) centrele în cuprinsul cărora se află un număr considerabil de bunuri culturale, așa cum sunt definite la alineatele (a) și (b), denumite „centrele monumentale”.

În conformitate cu articolul 2 alineatul 1 al *Convenției patrimoniului cultural intangibil*, *patrimoniul cultural intangibil* înseamnă „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele, abilitățile - precum și instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora - pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte a culturii lor de patrimoniu. Acest patrimoniu cultural intangibil, transmis din generație în generație, este în mod constant recreat de către comunități și grupuri, ca răspuns la mediul lor, interacțiunea lor cu natura și istoria lor, și le oferă un sentiment de identitate și continuitate, promovând astfel respectul pentru diversitatea culturală și creativitatea umană. În sensul prezentei convenții, se va lua în considerare numai patrimoniul cultural imaterial care este compatibil cu instrumentele internaționale existente în domeniul drepturilor omului, precum și cu cerințele de respect reciproc între comunități, grupuri și persoane, precum și cele ale dezvoltării durabile”.

„Diversitatea culturală”, într-o accepțiune generală, „se referă la multiplele moduri în care se exprimă culturile grupurilor și societăților. Aceste expresii sunt transmise în cadrul și între grupuri și societăți” potrivit articolului 4 al *Convenției UNESCO asupra protecției și promovării diversității culturale*. „Diversitatea culturală se manifestă nu numai prin căi variate de exprimare, sporire și transmitere a patrimoniului cultural prin intermediul varietății

expresiilor culturale, ci și prin diverse moduri de creație, producție, diseminare, distribuire și utilizare artistică, indiferent de tehnologiile și de mijloacele folosite pentru acestea”.

Drepturile culturale sunt acele drepturi, libertăți, responsabilități care permit accesul la referințele culturale dând posibilitatea orientării și exprimării identității. Deopotrivă, acestea sunt acele drepturi, libertăți și responsabilități pentru o persoană, singură sau în comun, împreună sau pentru altul, să-și aleagă și să-și exprime propria identitate; aceasta implică capacitățile de a avea acces la referințele culturale și la resursele care îi sunt necesare în propriul proces de identificare[3].

Reglementarea internațională și regională a drepturilor culturale

1.1 Instrumente internaționale și regionale cu caracter general

1.1.1 Organizația Națiunilor Unite (ONU)

În mod neașteptat, organizația internațională cu cel mai mare impact asupra comunității mondiale nu a consacrat multe documente problematicii drepturilor culturale. ONU optează să lase în seama organizațiilor specializate reglementarea extinsă a unui astfel de domeniu controversat, dar le are în vedere în cadrul documentelor esențiale în materia drepturilor omului, precum *Declarația universală a drepturilor omului* (1948), *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* (1966), *Pactul internațional cu privire la drepturile sociale, economice, culturale* (1966) și în rezoluții și recomandări ale principalelor sale organe.

1.1.2 Consiliul Europei

Convențiilor Consiliului Europei relevante în materia culturii, precum *Convenția Culturală Europeană* (1954), *Convenția-Cadru cu privire la valoarea patrimoniului cultural pentru societate* (2005) se alătură *Convenției europene a drepturilor omului* (1950), rezoluțiilor, recomandărilor Adunării Parlamentare sau Comitetului de Miniștri.

1.1.3 Uniunea Europeană

Tratatul de la Maastricht (1993) a permis Uniunii Europene (UE), care a fost inițial axată pe satisfacerea unor scopuri eminamente economice și comerciale, să ia măsuri pentru a proteja, disemina și dezvolta cultura în Europa. Cu toate acestea, rolul acestei organizații regionale se limitează la promovarea cooperării între operatorii culturali din diferite țări ale UE sau pentru completarea activităților lor, în scopul de a contribui la dezvoltarea culturilor din țările UE, respectând diversitatea lor națională și regională, dar și subliniind patrimoniul cultural comun.

Acțiunilor UE în domeniul culturii sunt orientate în două direcții: fie cooperarea culturală, care implică măsuri privind exportul bunurilor culturale (*Regulamentul Consiliului (CE) nr 116/2009 din 18 decembrie 2008 privind exportul de bunuri culturale*), restituirea bunurilor culturale luate ilegal de pe teritoriul unui stat membru UE (*Directiva Consiliului 93/7/CEE din 15 martie 1993 privind restituirea bunurilor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru*) sau politica externă (*Concluziile Consiliului și ale reprezentanților guvernelor statelor membre din 16 decembrie 2008, reuniți în cadrul Consiliului, privind promovarea diversității culturale și a dialogului intercultural în relațiile externe ale Uniunii Europene și ale statelor membre*), fie inițiativele și programele culturale, cum ar fi programul Plan de lucru pentru Cultura 2011-2014, Agenda europeană pentru

cultură într-o lume a globalizării, Capitala europeană a culturii etc, Accesul online la patrimoniul cultural al Europei (Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor din 11 august 2008 - Patrimoniul cultural al Europei la un click de mouse-ului: Progresele în domeniul digitalizării și accesibilitatea online a materialului cultural și conservării digitale în UE) etc [4].

Cel mai relevant instrument în materia drepturilor omului din cadrul Uniunii Europene este însă *Carta drepturilor fundamentale*, adoptată în 2000 și care a dobândit forță constrângătoare odată cu includerea sa în Tratatul de la Lisabona. Astfel, a fost consfințit încă o dată angajamentul organizației de a consacra și garanta, mai ales, un catalog de drepturi fundamentale structurat original, tocmai pentru a se evidenția importanța acestora în cadrul procesului de luare a deciziilor la nivelul Uniunii și punere în practică a dreptului comunitar.

1.1.4 Organizația Statelor Americane

Cultura și diversitatea culturală sunt teme fundamentale ale organizației cu 35 de state membre care se întind pe cele două continente situate în emisfera de vest. Având aceleași deziderate și provocări ca și organizațiile europene, OSA are drept scop fuzionarea culturilor componente cumulată cu păstrarea unicității integrității fiecărei culturi. Organizația inter-americană are mai multe programe concepute pentru a extinde înțelegerea și conștientizarea culturilor membre acesteia, precum și de a proteja patrimoniul lor distinctiv. *Convenția privind protecția arheologică, istorică și patrimoniului Artistic al Națiunilor americane* (1976), *Declarația din Quebec* (2001), *Declarația din Nuevo Leon* (2004), *Declarația din Mar del Plata* (2005), *Declarația din Port of Spain* (2009) – toate declarațiile fiind axate pe raporturile dintre cultură, dezvoltarea statelor și creșterea nivelului de trai – sunt doar câteva exemple documente de referință [5].

3.1.5 Alte organizații

Convențiile de la Geneva (1949), *Protocoalele adiționale ale Convențiilor de la Geneva* (1977), *Statutul Curții Penale Internaționale* (1998), *Carta africană a drepturilor omului și popoarelor* (1981), *Tratatul privind cultura* (1946), *Carta unității culturale arabe* (1970) și *Carta arabă a drepturilor omului* (1994), adoptate în cadrul Ligii Statelor Arabe, *Declarația de la Cairo privind drepturile omului în Islam* (1990) aprobată de Organizația Cooperării Islamice sunt alte câteva instrumente în cadrul cărora există dispoziții referitoare la protecția drepturilor culturale și sancționarea încălcării acestora.

1.2 Instrumente internaționale specializate în domeniul culturii

1.2.1 Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Știință

Convențiile culturale UNESCO alcătuiesc o platformă unică la nivel mondial pentru cooperare internațională și stabilesc un sistem de guvernare culturală holistică bazată pe drepturile omului și valorile comune: *Convenției de la Haga (1954) privind protecția proprietății culturale în timpul conflictelor armate și Protocoalele sale adiționale* (1999), *Convenția privind protecția drepturilor de autor și a drepturilor conexe* (1952, 1971), *Declarația principiilor cooperării culturale internaționale* (1966), *Convenția privind mijloacele de interzicere și prevenire a importului, exportului și transferului ilicit al titlurilor de proprietate culturală* (1970), *Convenția patrimoniului mondial* (1972), *Convenția pentru protecția patrimoniului mondial cultural și natural* (1975), *Recomandarea privind protecția culturii tradiționale și a folclorului* (1989), *Convenția pentru protecția patrimoniului cultural*

subacvatic (2001), *Declarația Universală a UNESCO privind Diversitatea Culturală* (2001), *Declarația UNESCO privind distrugerea intenționată a patrimoniului cultural* (2003), *Convenția pentru protecția patrimoniului cultural intangibil* (2003), *Convenția UNESCO asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale* (2005) [6].

1.2.2 Instrumente redactate de grupuri de specialiști în drepturi culturale

Esențiale pentru lămurirea plenară a drepturilor culturale, *Principiile de la Limburg* (1987), *Directivile de la Maastricht (1997) privind violările aduse drepturilor economice, sociale, culturale*, *Declarația de la Fribourg privind drepturile culturale* (2007) se impun a fi amintite [3].

Relația dintre drepturile culturale și celelalte categorii de drepturi în cadrul cartei drepturilor fundamentale

Momentul recunoașterii drepturilor la nivel național sau internațional, precum și conținutul acestora sunt criterii care au determinat organizarea cataloagelor de drepturi în generații de drepturi, drepturile civile și politice formând prima generație, drepturile sociale, culturale, economice alcătuind a doua generație, drepturile de solidaritate constituind generația a treia, iar drepturile globale [7] compunând a patra generație.

Relația dintre generațiile de drepturi este guvernată de principiile indivizibilității și interdependenței drepturilor[8], proclamate atât la nivel internațional, cât și la nivel regional, Carta drepturilor fundamentale punându-le în aplicare în mod original prin faptul că este primul instrument în materia drepturilor omului care cuprinde toate generațiile de drepturi. Viziunea pragmatică a Uniunii europene a fost astfel dovedită, exercitarea deplină a drepturilor civile și politice fiind imposibilă fără respectarea cumulativă și complementară [8] a drepturilor economice, culturale, sociale. Mai mult decât atât, prin articolul 53, Carta instituie un sistem de neregresie a drepturilor[9] întrucât „nimic din Cartă nu poate fi interpretat ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii și dreptul internațional și de convențiile internaționale la care Uniunea, Comunitatea sau toate statele membre statele sunt părți, inclusiv Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și prin constituțiile statelor membre”.

Natura juridică a drepturilor culturale

Ceea ce se impune a fi semnalat în legătură cu drepturile culturale este contestarea calității lor de drepturi [10]. Acestea sunt considerate a fi „atribute”, „creanțe”, „angajamente ale statelor”[3]. Din nefericire, Carta drepturilor fundamentale, prin formularea dispozițiilor sale, nu aduce clarificări în această direcție.

Generațiile de drepturi au relevanță și în privința stabilirii naturii juridice a drepturilor, obligațiile ce revin statelor în vederea asigurării exercitării efective și eficiente a drepturilor, precum și titularii drepturilor constituind criterii esențiale în acest sens. Astfel, drepturile culturale, la fel ca celelalte drepturi de a doua generație, impun obligații pozitive din partea statelor, respectiv eforturi financiare mai mari, spre deosebire de drepturile civile și politice care implică obligații negative[7]; acesta este, de altfel, principalul motiv al contestării generației a doua de drepturi.

Imposibilitatea de a determina cu precizie natura juridică a drepturilor culturale, determină conferirea calității de drepturi mixte [3], cu un conținut complex, impunând statelor atât obligații de abținere, cât și obligații de a interveni, ceea ce le apropie mult de drepturile din prima generație, deși aparțin celei de a doua generații.

În privința titularilor, drepturile culturale pot fi exercitate în mod individual, în asociere cu alte personae sau în cadrul unei comunități. Carta drepturilor fundamentale cuprinde atât drepturi culturale individuale, cât și drepturi culturale colective, dar și drepturi individuale care au o dimensiune colectivă, cum sunt drepturile minorităților[8].

Sfera drepturilor culturale în cadrul cartei drepturilor fundamentale

1.3 Considerații generale

În doctrină există, actualmente, intense dezbateri în privința stabilirii sferei drepturilor culturale. Dacă unele drepturi sunt unanim recunoscute ca fiind drepturi culturale, alte drepturi provoacă intense dezbateri datorită fie naturii lor juridice mixte, fie ambiguității conceptelor pe care le conțin, fie originalității și actualității valorii sociale pe care o protejează.

Într-o opinie[3], în funcție de modul în care acționează, drepturile culturale se împart în trei grupuri; primul grup este alcătuit din dreptul de participare culturală, dreptul de a beneficia de progresul tehnic și științific, dreptul de a se bucura de arte și dreptul de proprietate intelectuală; dreptul la educația primară și funcțională și dreptul la orientare și formare profesională formează al doilea grup; cel de-al treilea cuprinde dreptul de identificare culturală, dreptul de a-și alege cultura, în special limba, dreptul la moștenire culturală și dreptul de a avea acces la comunicare și la facilități de exprimare.

Dacă se are în vedere natura juridică mixtă, drepturile culturale pot fi organizate și în libertăți culturale: de conștiință, de exprimare, de gândire, religioasă, de creație, care sunt drepturi civile și în drepturi de participare culturală, care sunt drepturi sociale [3].

Avându-se în vedere caracterul cultural explicit sau implicit al dreptului, există drepturi culturale incontestabile și drepturi civile, politice, sociale sau economice care au valențe semantice culturale.

Date fiind disputele ideologice și doctrinare referitoare la includerea drepturilor culturale în Carta drepturilor fundamentale, s-a preferat o variantă de compromis, respectiv de reglementare indirectă, dar mai extinsă, de recunoaștere și garantare a acestora.

1.4 *Drepturi civile și politice cu o „dimensiune culturală”*

1.4.1 Libertatea de gândire, conștiință, religie

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie – prevăzută în articolul 10 al Cartei drepturilor fundamentale – este una dintre libertățile fundamentale ale persoanei, care este protejată la nivel constituțional și internațional. Domeniul de aplicare al acestora include aceleași două componente avute în vedere și de Convenția europeană a drepturilor omului, prevăzute de Cartă în exact aceeași formulare: libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a -și manifesta religia sau convingerea individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, învățământului, practicilor și îndeplinirii riturilor.

În absența unei prevederi exprese în cadrul articolului 10 al Cartei a posibilității de restricționare a dreptului, se optează pentru o variantă inedită de menționarea a unei dispoziții

generale de limitare a exercitării tuturor drepturilor din cadrul catalogului Cartei. Astfel, libertatea de gândire, de conștiință și de religie poate fi supusă exclusiv acelor limitări care sunt prevăzute de lege și care sunt necesare într-o societate democratică, în interesul ordinii publice, astfel cum sunt definite de articolul 9 alineatul 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO). În conformitate cu articolul 52 alineatul 3 al Cartei – care reglementează domeniul de aplicare a drepturilor garantate – această libertate poate fi supusă numai la limitările stabilite de CEDO.

Recunoașterea dreptului la obiecția de conștiință alineatul 2, care este alt element de noutate al Cartei, reflectă tradițiile constituționale și legislației naționale și prin referire la legislația națională, permite modurile diferite în care se exercită acest drept să fie luate în considerare.

Una dintre provocările din timpurile moderne, în respectarea libertății de gândire, de conștiință și de religie, atât la nivel internațional și național, este creșterea intoleranței religioase. Probleme referitoare la statutul de secte sunt, de asemenea, legate de exercitarea acestei libertăți[11].

1.4.2 Libertatea de exprimare și informare

Libertatea de exprimare – reglementată de articolul 11 al Cartei drepturilor fundamentale – este o prelungire logică a libertății de gândire, de conștiință și de religie prevăzută în articolul 10 al Cartei. Domeniul său de aplicare este același cu cel al dreptului prevăzut în articolul 10 alineatul 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului: libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a transmite informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere.

Ca și celelalte libertăți fundamentale, aceasta poate fi supusă numai la acele limitări care sunt prevăzute de lege și care sunt necesare într-o societate democratică. Această libertate este, prin urmare, limitată de aceleași limitări prevăzute în articolul 10 alineatul 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Spre deosebire, însă de textul elaborat în cadrul Consiliului Europei, Carta acordă o protecție mai extinsă libertății de informare, menționând în articolul 11 alineatul 2 că „libertatea și pluralismul mijloacelor de informare în masă sunt respectate”. Fiind o garanție fundamentală a îndeplinirii a libertăților de gândire, de conștiință și de religie și de exprimare, libertatea de informare acoperă libertatea presei și libertatea de comunicare, în general. Aceste libertăți sunt protejate de intervenția autorităților publice. Libertatea și independența mass-media au făcut obiectul unor acorduri între statele membre ale Consiliului Europei. Politica de emisie a Uniunii Europene își propune să încurajeze producția europeană, respectând în același timp normele de concurență. Aceasta include, de asemenea, măsuri care vizează protecția minorităților în domeniul audiovizualului [11].

1.4.3 Libertatea de întrunire și asociere

Libertatea de întrunire pașnică și libertatea de asociere – prevăzute în articolul 12 al Cartei drepturilor fundamentale – sunt libertăților individuale, care sunt protejate de toate textele internaționale privind protecția drepturilor omului și prin constituțiile naționale. Ele pot fi supuse numai limitărilor, așa cum este cazul pentru celelalte libertăți fundamentale, prevăzute în articolul 11, alineatul 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Libertatea în materie sindicală inclusă în libertatea de asociere este singurul drept social cuprins în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (articolul 11 alineatul 1). Acesta este, de asemenea, protejat de articolul 5 al Cartei sociale revizuite și articolul 11 al Cartei comunitare a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor. Libertatea " negativă " de asociere –dreptul de a nu să se alăture sau să demisioneze dintr-un sindicat – rezultă din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Primul alineat extinde domeniul de aplicare al libertății de întrunire și asociere prin adaptarea acestuia la dimensiunea europeană, astfel încât acest drept să fie garantat în mod expres, la toate nivelurile. Introducerea " domeniului civic" alături de cel „politic și sindical”, care reflectă apariția unor modalități de organizare care favorizează participarea cetățenilor la viața publică. Al doilea alineat readuce în atenție articolul 191 al Tratatului Comunității Economice și stabilește un drept specific de exprimare politică la nivelul Uniunii pentru cetățenii europeni[11].

1.4.4 Libertatea artelor și științelor

Libertatea artelor și științelor și libertatea academică sunt extensii ale libertății de gândire și de exprimare. Carta le stabilește ca drepturi specifice, care decurg din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (articolul 19 alineatul 2), precum și din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Acestea trebuie să fie exercitate în același cadru al limitărilor libertății de exprimare, prevăzut de articolul 10 alineatul 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, cu respectarea articolului 1 din Carta privind demnitatea umană, care, în special, se referă la probleme etice în domeniul de cercetare științifică. Domeniul lor de aplicație cuprinde deopotrivă accesul egal la artă și cunoștințe științifice și tehnologice și accesul la mijloace de expresie și diseminare. Politicile culturale ale Uniunii europene, fiind catalizatori de creativitate, au rolul de a favoriza libera circulație a ideilor și lucrărilor.

Articolul 17, alineatul 1 al Cartei stabilește condițiile care reglementează dreptul de proprietate intelectuală, ca o parte integrantă a dreptului de proprietate. Acesta se referă la protecția proprietății literare și artistice, brevete, mărci și drepturile conexe, care fac obiectul legislației comunitare derivate în contextul pieței unice[11].

1.4.5 Dreptul la educație

Dreptul la educație este reglementat în articolul 14 al Cartei drepturilor fundamentale, în conformitate cu standardele internaționale de protecție a drepturilor omului și tradițiile constituționale ale statelor membre ale Uniunii. Domeniul său de aplicare include principiul egalității de acces la educație (alineatul 1), principiul de învățământ gratuit (alineatul 2) și principiul nediscriminării.

Articolul 14 prevede, ca element inedit, dreptul la formare profesională și continuă, care a fost deja stabilit ca un drept social, în cadrul articolului 10 al Cartei sociale europene. Alineatul 3 al articolului 14 este o aplicație a libertății de a desfășura o activitate comercială (articolul 16 din Cartă), pe de o parte, și a libertății de gândire, de conștiință și de religie (articolul 10), pe de altă parte. Drepturile părinților de a asigura educarea și instruirea copiilor lor, potrivit propriilor convingeri religioase, filozofice și pedagogice ar trebui să fie interpretată în raport cu articolul 24 din Carta privind drepturile copilului, în special în ceea ce privește interesul superior al copilului[11].

1.5 Drept cultural veritabil – diversitatea culturală, lingvistică și religioasă

Diversitatea culturală, lingvistică și religioasă este singurul drept cultural autentic reglementat de Carta drepturilor fundamentale. Aceasta constituie un alt element de originalitate a Cartei, dacă o comparăm cu Pactele internaționale sau Convenția europeană a drepturilor omului. S-a preferat includerea acestui drept al minorităților naționale în catalogul drepturilor fundamentale pentru a se sublinia poziția de deplină deschidere și susținere a drepturilor minorităților în cadrul Uniunii europene. Deși pare limitativă, enumerarea elementelor domeniului de aplicație a acestui drept, sunt avute în vedere, cu siguranță toate valențele vieții minorităților naționale: dreptul de a se bucura de propria cultură, dreptul de a vorbi propria limbă, dreptul de a practica propria religie și, mai presus de toate, dreptul de a-și dezvolta identitatea culturală, lingvistică, religioasă.

1.6 Drept social cu o „dimensiune culturală”

Libertate profesională include dreptul fiecăruia de a se angaja în muncă și în mod liber alege o ocupație. Acest drept contribuie la exercitarea în practică a dreptului la muncă (articolul 1 al Cartei Sociale Europene, articolul 6 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale) [11]. Valența culturală a acestui drept se referă la faptul că o încălcare a sa ar face imposibilă desfășurarea unei munci semnificative necesare individului și comunității din care face parte.

Concluzii

Drepturile culturale, indiferent de valoarea socială pe care o protejează, fiind drepturi complexe și influențând considerabil evoluția societății pe toate palierele sale, își dobândesc actualmente statutul pe care îl merită alături de celelalte categorii de drepturi, prin includerea și garantarea lor într-o formă mai extinsă în cel mai recent și inovativ document în materia drepturilor omului – Carta drepturilor fundamentale.

BIBLIOGRAFIE:

Francesco Francioni, *Beyond Sovereignty: the Protection of Cultural Heritage as a Shared Interest of Humanity*, Michigan Journal of International Law, Vol. 25, No. 4, Summer 2004, pp.1200-1221.

Katjia Ziegler, *Cultural Heritage and Human Rights*; ALBERICO GENTILI: LA SALVAGUARDIA DEI BENI CULTURALI NEL DIRITTO INTERNAZIONALE, Giuffrè Milano, ed., 2007, p. 2. Disponibil la SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1002620>.

Laura-Maria Crăciunean, *Protecția drepturilor culturale în dreptul internațional*, Ed. CH Beck, București, 2011, pp. 10-108

http://europa.eu/legislation_summaries/culture/index_en.htm

<http://www.oas.org/en/topics/culture.asp>

<http://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity>

Louis Favoreu et autres, *Droit des libertés fondamentales*, 6eme edition, Dalloz, 2012, pp. 49-52

Frederic Sudre, *Droit européen et international des droits de l'homme*, édition 11ème mise à jour, Presses Universitaires de France, 2012, pp. 208-209 ; 94-103

Jean Francois Renucci, *Tratat de drept European al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 726.

Joel Andriantsimbazovina et autres, *Dictionnaire des droits de l'homme*, Presses Universitaires de France, 2008, pp. 322-325

http://www.europarl.europa.eu/comparl/libe/elsj/charter/default_en.htm